

Matuska Márton

A legyőzött megaláztatása és a győztes gögös fölénye

Személyes gondolatok A. Sajti Enikő legújabb könyvének olvasása közben¹

Kevés tudósunk ásta bele magát oly alaposan a Délvidék XX. századi történetébe, mint A. Sajti Enikő. Éppen ezért nem csekély izgalommal vettük kézbe legújabb tanulmánykötetét, amelybe – mint a szerző írja az előszóban: „Egy évtized írásait gyűjtöttem össze.” Méghozzá azokat, amelyek a Délvidékről szóló eddigi legátfogóbb és legterjedelmesebb könyvét, az *Impériumváltások, revízió, kisebbség Magyarok a Délvidéken 1918–1947* című monográfiáját követték. Ugyancsak maga jegyzi meg, hogy a 18 tanulmányt tartalmazó kötetben mindössze kettő van olyan, amely korábban még nem jelent meg nyomtatásban. Igaza van, hogy – a különböző alkalmakra készült írások – „talán műfajilag nem egységesek”, sőt hozzátehetjük: több esetben ismétléseket is találhatunk bennük², lényegében azonban nagyon is látszik az egész kötetben, hogy olyan tárgykörben forog, amelyben otthonosan érzi magát, amit ő így fejez ki: mind a tizennyolc írás „kutatói érdeklődésemet tükrözi”. Azt a kérdést fejezgeti, hogyan alakult a délszláv állam és Magyarország viszonya a perturbációkkal tarkított XX. század során, s e viharos korban hogyan alakult az itt élő magyarok helyzete, sorsa. Mint tanulmányaiból is kiderül, küzdelmes, tragikus és véres sorsa. Egyik barátom igen tömören fejezte ki a tanulmánygyűjteményről a véleményét: valószínűleg A. Sajti Enikő legjobb könyve.

Egy korábbi könyv

Mikor kötelezte el magát a szerző éppen a mi vidékünk, a mi sorsunk kutatása és feltárása iránt? Az általam eddig ismert írásai nem adnak eligazítást. Nevével még a „Tito után is Tito” jelmondat dominálása idején találkozhattunk mi, délvidéki magyarok.

Annak a korszaknak a végén, 1987-ben jelent meg *Délvidék 1941–1944. című, A magyar kormányok délszláv politikája* alcímet viselő kötete, amelyet ugyanolyan érdeklődéssel vettem kézbe akkoriban, mint most ezt az újabbat. Mert ki merte akkoriban egy tudományos mű címében ezt a földrajzi meghatározást használni? Még a kilencvenes évek elején is akadt magyar tudós és politikus, aki óva intette az anyaországiakat, hogy kerüljék a hasonló kifejezéseket: Felvidék, Kárpátalja, Székelyföld stb., mert ez sérti a szlovákok, ukránok, románok nemzeti érzelmeit. Elolvasva azt a könyvét, keserű csalódással tettem le. Azt is olvastam benne például, hogy: „A szerző [Mármint A. Sajti Enikő. – M. M.] szerencsére elmondhatja, hogy kutatási korlátok alig nehezítették munkáját.” Ha tehát betekintése volt a titkos levéltári adatokba, akkor miért írt le olyasmit, amit...? Majd alább idézem. Csalódottságom okát legtömörebben ezzel, majd egy, nem is tőlem származó megjegyzéssel tudom kifejezni. Könyvét ugyanis ebből az egyetlen mondatból álló bekezdéssel zárja: „Az 1945 elején hozott intézkedések megteremtették a vajdasági magyarság biztonságérzetét, létrehozták annak a politikai gyakorlatnak az első feltételeit, amelyet már az AVNOJ 1943. novemberi határozata így körvonalazott: a föderatív Jugoszlávia szavatolni fogja »a nemzetiségek minden jogát«”.

Miután elolvastam, a könyvet átadtam olvasásra egy másik barátomnak, aki – eléggé nevetlenül – golyóstollal írta lapszélre felháborodottságában támadt szarkasztikus megjegyzéseit. Ide ezt jegyeztem: „Ettől milyen jó lett nekünk!” Akkoriban titokban már gyűjtöttük az adatokat a minket ért véres atrocitásokról, de folyamatosan is értek bennünket kisebb-nagyobb sérelmek. Az idő tájt éppen az egyik magyarkanizsai középiskola magyar tanárai közül

¹ A. Sajti Enikő: *Bűntudat és győztes fölény; Magyarország, Jugoszlávia és a délvidéki magyarok, Szegedi Tudományegyetem, 2010*

² Egy ismétlődő hibára hívjuk fel figyelmét. Következésként tévesen Rukovina néven említi az 1944 októberében bevezetett katonai közigazgatás parancsnokát. Helyesen Rukovina.

vagy fél tucatot éveken át gyomroztak, előbb csak a Jugoszláv Kommunista Szövetség hatáskörében, majd az államhatalmi szervekben, s végül sokukat az utcára tettek csupán amiatt, hogy elmentek egy orgonahangversenyre a horgosi katolikus templomba.

A. Sajti Enikővel a kilencvenes évek elején találkoztam először személyesen. Talán 1992-ben. Az Amerikából hazatelepedett Király Béla tábornok történelmi tanácskozást szervezett Budapesten az egyetem Bagolyvár nevű épületében. Meghívtak voltunk mind a ketten, de ez csak ott tudatosodott bennem. Fölkészültem sérelmeinkből. Könyvéről kifejtettem fenntartásaimat. Elképzelhetőnek tartottam, hogy ő, az egyetemi tanár – azt hiszem tanészévezető volt éppen a szegedi bölcsészkaron – ki fog majd oktatni, hiszen honnan veszek bátorságot, hogy újságíró létemre szakmailag megbírálok. Nem ez történt. Sőt! Talán nem veszi zokon, ha megírom, hogy azóta is korrekt a kapcsolatunk.

Utólag el kell mondani, hogy idézhettem volna a könyvből mást is. Például azt, hogy – Cseres Tibor azon írásának említésekor, amelyben a *Hideg napok* szerzője már nem az 1942-es délvidéki razzsiát, hanem a magyarellenés vérengzést firtatja – A. Sajti ezt a délvidékiek szájából eredő megjegyzést idézi, mondván: „volt aztán ott más is.” És ez a „más” egyértelműen az 1944-ben, 1945-ben lezajlott többszörös megtorlásra utal. Azt hiszem abban az időben kevesen mertek hasonló gondolatot beleszőni történelmi tanulmányukba. Az is abban az időben történt, hogy Sára Sándornak a Délvidékre telepített székelyek tragédiáját feldolgozó filmje miatt politikai botrány tört ki, A. Sajtinak tehát minden oka megvolt, hogy könyvében ne emlegessen Délvidéket, de főleg ne is említse, hogy „volt itt más” is, nemcsak egy razzia. Csak hát ezt a „mást” természetesen nem részletezte a könyvében, annál bőszesebben foglalkozott az 1942-es razzsiával. Elmond azonban sok más ilyesmit is, amiket abban az időben nem szoktak. Azt például, hogy Bajor Ferenc, Újvidék városparancsnoka ellen bűnvádi eljárást indítottak 1942-ben a magyar hatóságok, mert a honvédség 1941-es bevonulásakor sarcot vetett ki a zsidókra. A főtisztet letartóztatták, lefokozták és két év börtönre ítélték – írja A. Sajti. Megérdemelt volna egy

dicséretet ezeknek a ténynek a megemlítése miatt, hiszen ki, melyik nemzet tud még ilyen példát idézni Németország akkori szövetségesei közül, hogy egy főtisztet a zsidókat ért sérelem miatt felelősségre vonnak. Bennem azonban nem ezek a kivételek maradtak meg, hanem az, hogy helyzetünk ábrázolását a már idézett mondattal zárta, amely mondat rám úgy hatott, mint mostanában ha arról olvasunk vagy hallunk magyarországi politikusoktól, hogy Szerbiában példásan oldották meg a kisebbségek helyzetét.

A Király Béla által összehívott konferencián kifejtett kemény bírálat után néhány évre A. Sajti Enikő meghívott akadémiai doktori disszertációjának védésére.

Mit mondjak? Szellemi szuverenitás!

A megaláztatásunkról szóló könyv

Érhet-e egy népet, népcsoportot nagyobb megaláztatás, mint ha egy másik nép azt hirdeti, hogy ő adott neki szabadságot?

Tito ezt hirdette: felszabadította a Délvidék magyarságát. Akkor is hirdette, miközben tömegesen likvidálta embereinket, elsősorban politikai, gazdasági, lelki és szellemi vezetőinket. S azt is hirdette, hogy az 1941. április 11-e és 1944 októbere között elkövetett „gonoszságaink” ellenére nekünk, itt élő magyaroknak bizalmat előlegez, egyenrangú állampolgárként kezel bennünket, de – fűzte hozzá – nekünk ezt a megelőlegezett bizalmat ki kell érdemelnünk.

Aki utána akar járni ezen állítás helytállóságának elég, ha elolvassa az akkoriban megjelenő egyetlen délvidéki magyar napilap, a Szabad Vajdaság 1945. januári számait.³

A *Büntudat és Győztes fölény* c. könyv szerzője azt fejtegeti, hogy a titói délszláv állam viszonyát mi határozta meg. Lényegében az – írja –, hogy Magyarországot büntudat nyomasztotta az 1942 januárjában a Délvidéken lezajlott vérengzés miatt, illetve amiatt, hogy Magyarország – kihasználva a királyi Jugoszláviát ért nemzetközi csapást –, déli szomszédjától 1941 áprilisában visszaszerzett magának az 1918 után tőle elcsatolt területből egy kicsi részt. A győztes fölény pedig onnan ered Jugoszlá-

³ *Nem tudom, hiteles-e, de mesélik, hogy egy alkalommal szóváltásra került sor Churchill angol miniszterelnök és De Gaulle francia tábornok államfő között. A gólyalábú gall – francia büszkeséggel – a franciák második világháború alatti érdemeiről beszélt. Az angol nem csekély sértődöttséggel megjegyezte, hogy hát azért illene tudni, hogy: „Elvégre mi szabadítottunk föl benneteket.” Mire a francia: „Az Isten óvjon meg bennünket, hogy ez még egyszer megtörténjen.”*

via számára, hogy Tito 1941-től fegyveres harcot vívott a szövetségesek oldalán a végső győzelemig, miközben óriási emberveszteség támadt az országban. Más kérdés, hogy ma már tudjuk: a veszteség tetemes része – némelyek szerint a nagyobbik hányada – Tito keze révén keletkezett. Tagadhatatlan azonban, hogy példát mutatott a világnak, hogyan lehet végigszenvedni a háborút, ha jól kiókumuláljuk, ki lesz a végső győztes.

Szögezzük le: a szerzőnek tökéletesen igaza van, hogy ez a két körülmény határozta meg a két állam viszonyát!

Ezt a képet persze árnyalni lehet, és kell is. Például annak felvetésével, miért várta felszabadítóként a Délvidék magyarsága 1941 tavaszán a bevonuló honvédeket? Vagy azzal, hogy Szombathelyi Ferenc vezérkari főnök a háború ideje alatt nem csupán a fentebb említett ügyben kezdeményezett bünvádi eljárást, hanem egy egész csoport vezérlő főtisztje ellen az Újvidéken és környékén lezajlott túlkapások miatt. Még azzal is, hogy a Tito által kirobbantott fegyveres felkelés magyar szemmel nézve egyértelműen terrorista akciónak minősül, szerb szemmel nézve pedig szabadságharcnak. De hát a történelmet, mint tudjuk, a győztesek írták mindenkor, így alakult ki az az általánosan elfogadott sztereotip kép, hogy a magyarok megrögzött háborús bűnösök, Tito hívei pedig a szabadság fölkelet bajnokai. Nekünk Tito csakugyan nem hozott szabadságot, bizonyíték rá, többek között az 1944 októberében bevezetett katonai közigazgatás Bácska, a Bánság és a Drávaszög területén, ami valójában katonai és kommunista terror volt. Összehasonlíthatatlanul véresebb volt ez a korszak a polgári lakosságra nézve, mint az a katonai közigazgatás, amelyet a magyar hatóság vezetett be az 1941-es honvéd bevonulás után. Szabadságot nem hozott Tito az itteni németeknek sem, de ne folytassuk a sort. A Sajti leszögezi ebben az új könyvében: „A jugoszláv katonai közigazgatás bevezetésének célja (...) a terület nacionalizálása volt, és eleve feltételezték a magyar és a német kisebbség új állammal [A titói Jugoszláviával – M. M.] szembeni illojalitását, potenciális ellenállását. A németeket nyíltan minősítették kollektíve felelősnek (...), a magyarokkal kapcsolatban a kollektív bűnösség fogalmát az új hatalom hivatalosan

soha nem használta – annál inkább gyakorolta.”⁴ Ennél sokkal súlyosabb minősítést is megfogalmaz a szerző. Párhuzamot von a magyarok által negyvenkettőben és a titói fegyveresek által 1944-ben, 1945-ben csapott vérengzés között: „Az új hatalom fegyveres erői, hasonlóan a magyar hadsereg pacifikáló és partizánvadász akcióihoz – ún. tisztogató akciókat folytattak a magyarok ellen (...) amelyet, ma már tudjuk, a katonai vezérkar és személyesen Tito tudtával, sőt beleegyezésével folytattak a helyi partizán alakulatok.”⁵ A magam részéről itt annyit jegyeznek meg, hogy nem csupán helyi alakulatok, hiszen valójában a legszigorúbban központosított OZNA alakulatai voltak a kivégzések leggyakoribb végrehajtói, s ezek nem cselekedhettek a helyi parancsnokok utasítására, vagy elnéző jóváhagyása mellett, hanem kizárólag központi parancsra.

Érdemes foglalkozni a magyar állammal szemben gyakran hangoztatott váddal, hogy ti. 1940 decemberében örök barátsági szerződést köt Jugoszláviával, a következő év tavaszán pedig bekapcsolódik az országnak a Hitler által megkezdett szétdarabolásába. A cselekményt példátlan szőszegésnek minősítik sokan ma is. Valóban az?

Mint A. Sajti is idézi, a délvidéki szerbség az 1918. november utolsó napjaiban, az Újvidéken tartott kongresszuson mondta ki, hogy elszakad Magyarországtól és csatlakozik az új délszláv államhoz. Jaša Tomić, az ismert szerb politikus arról beszélt a résztvevőknek, hogy az új államban majd szavatolni kell a kisebbségbe kerülők, tehát elsősorban a magyarok nemzetiségi jogait, ám elképzeléséről igen hamar kiderült, hogy az új állam nem ezt vallja alapelvének, hanem haladéktalanul megkezdődött – mint A. Sajti fogalmaz – „a magyarok démonizálása” s Újvidék utcáin azok a szerb nemzeti vezérek szónokoltak, „*akik azzal kezdték beszédeiket a könnyen tűzbe hozható szláv tömeg előtt, hogy »Irtsátok ki azokat, akik nem akarják elismerni ifjú királyságunkat.« (...)* A sajtó által sugallt magyarságkép azonosult az államellenes, kémkedő, kifelé gravitáló, társadalmi felfordulást okozó nacionalista és kommunista magyar képével.”⁶ Ez a hozzáállás volt tapasztalható a királyi Jugoszlávia teljes léte alatt. Ismert azonban, hogy – miután a második világháború szele kavarta már errefelé is

⁴ im. 22. o.

⁵ uo.

⁶ im. 45. o.

az első világháború „győztesének fölényéből” eredő kisebbséggyűlöletnek a már büzlővé vált posványát, Jugoszlávia vezető politikusai megijedtek a mind gyakrabban emlegetett határrevíziótól, s keresték a békességet Magyarországgal. Magyarország pedig szövetségest keresett Jugoszláviában Hitler ellen. Némi javulás állt be a délvidéki kisebbség helyzetében. Az örök barátsági szerződés is – többek között – ennek a szemléletváltásnak lett a szüleménye. A kényszerű lépést tehát Belgrád megtette, de – írja a szerző – „Semmi nyoma annak, hogy az adott időszakban Belgrád átértékelte volna a kisebbségekkel, így a magyarokkal kapcsolatos alapállását. (...) még a két ország közötti, sajnos igen rövid időre szóló jószomszédi viszony sem volt elegendő ahhoz, hogy Belgrád elfogadja egy kétoldalú, kisebbségekre vonatkozó szerződés gondolatát.”⁷

Saját véleményem szerint Belgrád ezt a fordulatot a mai napig sem tette meg, noha Magyarország támogatására most is égető szüksége van az európai társulás megvalósításához. Magyarországnak is tanulnia kell Belgrád korábbi magatartásából: ha a délvidéki magyar kisebbség ügyét Budapest nem rendezi Belgráddal a társulás előtt, kizárhatjuk annak valószínűségét, hogy erre később sor kerüljön. Aggasztónak tartom, hogy Budapestről nem tapasztalható annak jele, hogy ilyen értelmű kezdeményezést fontolgatna.

Még három kérdést kellene felvetni A. Sajti Enikő e könyvével kapcsolatban. Az első, amivel elég részletesen foglalkozik *A magyar kisebbség elítváltásáról* c. tanulmányában. Ebben azt elemzi, hogy milyen mértékben cserélődött ki az a politikusi gárda, amely a kétségtelenül kisebbség- és magyarellenes királyi Jugoszlávia megléte idején, az igen siralmas helyzetünkben vállalta értünk a politikai harcot. A másik, ezzel összefüggésben álló kérdés: kik voltak a délvidéki magyarok politikai vezetői a titói korszak vizsgált szakaszában? Végül a harmadik: A. Sajti véleménye szerint hány áldozata volt a délvidéki magyarirtásnak?

„A délvidéki magyarok és az új jugoszláv hatalom »találkozása« 1944 őszén súlyos tragédiákkal, megtorlásokkal volt terhes. A jugoszláviai és a ma-

gyar történeti diskurzusban »a győzelem mindent igazol« tételéből kiindulva évtizedekig letagadták, marginalizálták, illetve szükséges igazságtételként állították be a megtorlásokat.”⁸ – Szögezi le a szerző. Természetesen tökéletesen egyetértek vele. S hozzáfűzöm, hogy e szemléletből egyenesen következett, hogy az elsősorban likvidálandók közé éppen a magyarság vezetőit sorolták. Azokat tehát, akik a két világháború között, és még inkább azokat, akik a háború, illetve a visszacsatolás ideje alatt küzdöttek a délvidéki magyarokért. Ez alól a szerző csupán két kivételt tud említeni: a becskerei Várady Imrét és a szabadkai Strelitzky Dénest. „Az új rendszer szemében nyilván szalonképpessé tette őket, hogy a háború idején mindketten visszavonultan éltek. (...) Talán érdemes utalni arra is, hogy politikai szerepvállalásukra akkor került sor, amikor korábbi két elvbarátjukat és küzdőtársukat, Deák Leót és Krámer Gyulát háborús bűnösnek nyilvánították, halálra ítélték és kivégezték.”⁹ A likvidálások lényegének megértéséhez tudni kell a szerző által egy lábjegyzetben tett megjegyzésének tartalmáról. „Domány János zombori kommunistát, aki részt vett a spanyol polgárháborúban, és kapcsolatokat keresett csatlakozás céljából a budapesti központtal, a háború után árulóként kivégezték.”¹⁰ Farkas Nándor zentai születésű politikus közléséből tudjuk, hogy végeztek ki akkoriban más elkötelezett délvidéki magyar kommunistákat, méghozzá Tito híveit, de ezek a magyarellenes általános gyűlölet miatt estek áldozatul. Ilyen kommunista áldozatnak tekinthető a Torontálvásárhelyen (Debelyacsa) 1945 őszén meggyilkolt Német Péter, a Jugoszláv Kommunista Párt községi titkára, akit azért lőttek le orvul, mert nem tudott belenyugodni az ugyanott egy évvel korábban kivégzett Gachal János református püspök eltűnésébe.¹¹ A. Sajti könyvéből is kiderül, alig akad magyar politikus, aki élve megúsza ezt a tisztogatást. Igen sokan vannak olyanok is, akik ugyan nem estek áldozatul ebben az első nekifutásban, s akik ennek zajlása idején még közre is működtek a titói rendszer megerősítésében, majd utána – esetleg mert átlátták annak álságosságát, magyarán: kinyí-

⁷ uo. 75. o.

⁸ uo. 157. o.

⁹ uo. 170. o.

¹⁰ uo. 104. o.

¹¹ Erről lásd bővebben: Matuska Márton: *Megvert pásztorunk; Adalékok Gachal János torontálvásárhelyi református püspök életrajzához. A Református Keresztyén Egyház kiadása, Bácsfeketehegy, 2008*

lott a szemük – az 1948-ban kirobbant Tito-Sztálin-konfliktus során tették őket lehetetlenné.

Mire utal a névmutató?

A könyv névmutatója eléggé érdekes. Többek között azért is, mert a titói korszak iránymutató magyar vezetői közül némelyek nem találhatóak meg benne. A már itt említettekén kívül benne van Kek – korábban Keck – Zsigmond, a már szintén említett napilapunknak, a Szabad Vajdaságnak, a mai Magyar Szónak alapító főszerkesztője. A lapot magyarok fordították, s fokozatosan kezdtek írni is bele névtelenül. Abban az időben ez a szerzői névtelenség is hozzátartozott a párt konspiratív voltához. Főszerkesztője – református pap létére – meggyőződéses kommunista. A lap megindítása után három év múlva a Goli otok nevű börtönszigeten találta magát. Nem egyedül járt így a korábban hangadónak számító újságíróink közül. Az övééhez hasonló sorsa lett Hock Rezsőnek, aki a háború előtt is foglalkozott magyar politikával, de ő is lebukott akkoriban, amikor Kek főszerkesztő, s ugyancsak a Goli otokra vitték átnevelésre. A könyvben említettek között megtaláljuk még a topolyai Gyetvai Károly nevét, aki a háború előtt nem játszott semmilyen szerepet, utána annál inkább. A háborús bűnösökké nyilvánított magyarok elleni koncepciók perekben a vádat képviselte. Titóék ugyanis sokat adtak arra, hogy ezt magyar emberre bízzák. A büntetőtanácsban is ültek magyar jogászok, sőt egyiknek az elnöke is magyar volt. Szinte mindannyian eltűntek a politikai süllyesztőben, miután eljátszották áldatlan szerepüket, kivéve az egy Gyetvait, akiből egyetemi tanár és szövetségi parlamenti képviselő lett. Sajnos, velük nem foglalkozott a szerző. Találkozhatunk a könyvben a költő-újságíró Gál László nevével. Saját tapasztalatból írhatom, hogy élete vége felé, a Forum klubjában, két korty pálinka között, hatalmas üstökös fejét ingatva nem győzte elégszer ismételtetni, hogy „Nem ilyen lovat akartam”.

Nincs azonban a könyvben említve Sóti Pál, aki a hetvenes évek elején bekövetkezett bukásáig a legrangosabb magyarnak számított politikusaink között, sem a már említett Farkas Nándor, aki a Forum-háznak és az újvidéki rádióknak is volt egy-egy időben vezérigazgatója és a vajdasági kormány

is volt egy ideig alelnöke. De nincs Olajos Mihály, a gyakran renitenskedő, szinte örökös szakszervezeti magyar vezető sem, és Rehák László sem, akinél vadabb Tito-párti magyar politikusunk nem volt a negyvenes évek végén s az ötvenes években. Ő lett a bezárt Kek Zsigmond feltétlenül megbízható utóda. Mindaddig, amíg meg nem írta a titói Jugoszlávia kisebbségpolitikájáról szóló doktori disszertációját. Ekkortól ejtették. Furcsa, hogy a szerző nem említi őket, pedig mindannyian meghatározó szerepet töltek be a titói korszakban a magyarok között.

A. Sajti Enikőnek sokan a szemére vetették, hogy tagadja a délvidéki vérengzés valós mértékét, hogy a valóságosnál kevesebb áldozatról tesz említést. Meglehetősen súlyos ez a vád, hiszen valójában azt róják fel neki, hogy beáll azoknak a szerb történészeknek a csapatába, akik tagadják a tragédiánk katasztrofális méretét, esetleg annyit hajlandóak elismerni, hogy Tito megengedte, hogy a szerbek megtorolják a negyvenkettes razziát. Valójában tehát mit ír erről a szerző ebben a könyvében, és másikonban is? „A becslések 10–40 ezerre teszik a kivégzett magyarok számát.”¹² Szinte minden írásában hasonlóan fogalmaz, de idézget többeket, hogy ki mennyire taksálja az áldozatok tömegét. Aleksandar Kasašt említve ezt idézi tőle: „1996-ban megjelent munkájában 5 ezer, írásos források alapján rekonstruálható áldozatról beszél.”¹³ Egy másik helyen ezt így mondja el: „1944. október végén, november elején a jugoszláv katonai közigazgatás tisztogató osztagai, az OZNA (Népvédelmi Osztály) fegyveres alakulatai bírósági ítélet nélkül, a helyi szerb lakosság segítségével fogdoszták össze a magyarokat és végezték ki őket. Az erre vonatkozó korabeli és későbbi becslések 5–40 ezerig terjednek, a katonai és népbírósági ítéletek alapján a kivégzett magyarok száma ma bizonyíthatóan 5 ezerre tehető, ez azonban nem tartalmazza az ítélet nélkül kivégzetteket.” Aztán megemlíti többször, ki mennyire becsüli az áldozatok számát, s táblázatosan közli azon állításának igazolását, hogy az áldozatok becsült száma csakugyan ilyen tág keretek között mozog, mint idéztük is tőle, hozzáfűzve azonban azt az el nem hanyagolható megkötést, hogy veszték el emberek a Délvidéken dokumentumokban föl nem lelhető módon, hadifogolyként, haláltáborokban, de végül is azt tartja valószínűnek, hogy a valós szá-

¹² uo. 22.o.

¹³ uo.

mokhoz majd akkor tudunk legalább megközelítően hozzá jutni, ha felnyílnak a levéltárak. Ezt a saját véleményét, egyik legújabb, 2009-ben megjelent tanulmányában fejt ki: „E sorok írója egyelőre azt tartja szakmailag leginkább elfogadhatónak, ha kilépünk a régi és új politikai szándékok által diktált viktimológiai párbaj, számháború szűk keretei közül, türelmesen folytatjuk a korszak egészére vonatkozó anyaggyűjtést, kutatásokat, és kritikailag elemezzük, józanul mérlegre tesszük az eddig megjelent munkákat.”

Ebben is egyet kell érteni a szerzővel!

Nem kevés mértékben rajtunk áll vagy bukik, hogy a kérdésnek a végére járjunk, de akkor abba a munkába be kell kapcsolódnia saját – délvidéki – tudományos társaságainknak és szinte minden intézményünknek, többek között a Magyar Nemzeti Tanácsnak. És mint

– egy ideje hiába – reméljük a Magyar Tudományos Akadémia és a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia által létrehozandó tudományos bizottságnak. A kérdés megnyitása idején az ügyet felvető történelmi VMDK azért lett olyan népszerű akkoriban, hogy vagy egy tucat magyar képviselő került be a szerb parlamentbe és fél tucat a szövetségibe, mert a magyarságunk tapasztalhatta, hogy a frissen alakult politikai szervezet nem riad vissza attól, hogy a minket érintő lényegi kérdésekben illetékesnek tartsa magát. Ugyanígy járt el a Magyar Szó szerkesztősége is, amely cikksorozatával megkezdte a nyilvános feltárást. Soha nem is volt olyan népszerű. S nem is tehet általános, egyöntetű népszerűsége egyetlen szervezetünk, intézményünk sem, amely a létkérdéseinket megkerüli. Pártjaink sem, ha ezekben a kérdésekben nem jutnak konszenzusra.

